

stärka liv och jämlik gemenskap, men vid felaktig användning tyvärr också kväva dessa.

Om jag får ha en randanmärkning i en i övrigt mycket bra bok är det att jag gärna skulle sett kapitel 2, "Martin Luther's Voice as the Foundation", i den första delen, något utbyggt. Det som nu i hög grad presenteras i punktform skulle ha gett mig mer om det i stället hade textsatts. Kort går bra, men kanske inte så kort som det är nu. Lära och liv mår ofta bra av att hållas samman för bättre förståelse.

Jag hoppas att Kirsi Stjernas bok finner många läsare, det skulle såväl kyrka som samhälle vara betjänta av.

Niclas Blåder

Docent, Nyköping

DOI: 10.51619/stk.09713.23464

David Thurfjell. *Granskogfolk: Hur naturen blev svenskarnas religion*. Stockholm: Norstedts. 2020. 335 s.

Under det senaste av "coronarestriktioner" färgade året är det nog allt fler som kommit att fundera på sin relation till och upplevelse av naturen. Att döma av nyhetsrapporteringen tycks det inte finnas någon hejd på folks längtan ut i skog och mark. Professor David Thurfjells *Granskogfolk* borde med anledning av det aktuella temat, men även av bokens lättillgängliga anslag, där personliga anekdoter och berättarlust ger färg och liv till framställningen, vinna en vid läsekrets. I det brett upplagda verket rör sig religionshistorikern Thurfjell mellan rön från olika akademiska discipliner och i de tio kapitlen möter läsaren såväl samtidens svenska urbana medelklass som en ungefär tusenårig historia. Det är välskrivet och intressant och manar många gånger till reflektion över det egna livet och naturen.

Det inledande kapitlet introducerar bokens ambitioner. Forskningsresultat om svenskarnas relation till och rekreationella användning av naturen presenteras. För studien centrala begrepp som sekularisering,

religion, natur, existentiell och svensk berörs och bidrar till att teckna sammanhanget för den intervjustudie med 72 personer i olika åldrar som genomförts primärt i Stockholms- och Uppsalatrakterna. Intervjuerna ligger som grund för boken och fokus för studien är "natureferenheternas existentiella betydelse" tillsammans med "ett försök att sammanställa en berättelse om den svenska naturkärlekens religionshistoria från förkristen tid till idag" (s. 10).

I det följande kapitlet får vi möta urbana medelklassvenskar som på olika sätt lovsjunger naturen. Det handlar om upplevelser av att vara del av något större, sammanlänkning och jagupplösning, om naturen som besjälad och träden som omhändertagande och skyddande, om en plats att känna och reflektera över livets skiftningar, finna tröst och känna den egna kroppsligheten. Tämigen snart står det klart att naturen tycks erbjuda en viktig arena för existentiella erfarenheter.

Det tredje kapitlet, "Naturupplevelsens psykologi", är, likt det andra, i huvudsak deskriptivt orienterat men har även betoningen på andra aspekter. Utgångspunkt för att förstå naturbesökarnas berättelser tas i perceptionspsykologi, medicin, neuropsykologi och etnologi. I de följande fyra kapitlen lämnar Thurfjell sitt empiriska material och ger en religionshistoria som rör sig från förkristen tid till 1900-talet. Denna intressanta historiska exposé har naturen ständigt i blickfånget och visar väl hur förhållandet till det vi i dag kallar för "natur" ingalunda är en självklarhet. Framställningen rör sig på flera nivåer och visar på ett lättfattligt sätt hur det inte är tal om några plötsliga brott med tidigare epoker för folk i allmänhet, men att man ändå kan se hur förhållningssätten till och livet med naturen förändrats.

I kapitel 8 står 1900-talet i fokus och läsaren möter bland annat teologiska strömningar och framväxten av det moderna religionsbegreppet som är viktigt för att förstå de röster från materialet som börjar dyka upp igen. Det nionde och näst sista kapitlet ger sig i kast med något som verkar vara en

grundproblematik, nämligen de intervjuades svårigheter att tala om sina erfarenheter av naturen. Många tycks sakna förmåga att verbalisera vad de erfar där ute bland granarna. Ett tydligt kristet färgat språkbruk är fjärran för alla och överlag uttrycks en olust att tala om det de erfar med ord som har religiösa betydelser. Det avslutande kapitlet, ”En djupekologisk vändning”, tecknar primärt den moderna miljöreligionsens framväxt och diskuterar ekocentrism och de intervjuades i grunden romantiska förhållningssätt till naturen. Jämfört med övriga kapitel har detta ett mindre tydligt ärende och en fråga som reses är hos vem denna djupekologiska vändning står att finna. Inte hos intervjupersonerna i alla fall.

Boken bjuder på en intressant historisk resa men väcker också frågor när man ser helheten och de delar i vilka intervjumaterialet betonas. En handlar om till vilka forskningsfält studien bidrar, ett problem som hänger samman med att resultat från tidigare resonemang och kapitel i liten utsträckning tas vidare i senare. Exempelvis lämnas de psykologiska och neuropsykologiska perspektiven som ges i kapitel 3 i mycket hög utsträckning därhän i de avslutande kapitlen där materialet återkommer. Denna oklarhet har också att göra med studiens svårfångade teoretiska hemvist och relation till religionsvetenskapliga perspektiv. En mängd teoretiska perspektiv berörs och används, men de bryts sällan mot varandra och en tydligare syntes som visar hur berörda perspektiv bidrar till en religionsvetenskaplig analys hade varit intressant. Relaterat till det hade klarare ståndpunkter i för studien centrala teoretiska frågor varit upplysande. Det senare handlar bland annat om ”det heliga” som dyker upp ett flertal gånger, men också om relationen mellan språk och erfarenhet som har en viktig och intressant roll i delar mot slutet. Rörande det heliga introduceras och kritiserar tidiga religionsfenomenologiska perspektiv, vilka, trots kritiken, blir viktiga för framställningen då den inte visar hur man kan gå bortom dessa. En annan del handlar

om det moderna religionsbegreppet, vilket Thurfjell visar innebär bland annat interiorisering och individualisering i synen på religion. Thurfjell för på sätt och vis detta synsätt på religion vidare i de egna analyserna genom att gå direkt på erfarenheterna utan att i nämnvärd utsträckning belysa de materiella, spatiala och kroppsliga kulturella praktiker som torde bidra till att forma erfarenheten av naturen. Spatialt perspektiv på religion och forskning om religiös turism hade kunnat bidra med värdefulla insikter och analytiska redskap. Problem av denna art känns igen från exempelvis diskussioner om empirisk livsåskådningsforskning, som kanske också är den forskningstradition *Granskogsfolket* ligger närmast.

Wilhelm Kardemark
FD, Göteborg

DOI: 10.51619/stk.v97i3.23465